Matematika a hétköznapokban febr. 19.

Appel György és Vásárhelyi Éva

A Markov-láncok üzleti alkalmazásainak tanítása

Mészáros Krisztina szakdolgozatából
Témavezető: Dr. Vásárhelyi Éva egyetemi docens
2002. április

A Tesco és az Auchan versenye

A budaörsi Auchan és a törökbálinti Tesco egymással csaknem szemben helyezkedik el az M7-es autópálya Budapestre bevezető szakaszán.

Árukészletük az átlag vásárló szempontjából nagyon hasonló, így a vevők igazából a reklámfogások alapján döntik el, mikor, melyik helyen vásárolnak.

Az áruházak célja, hogy olyan marketing tevékenységet folytassanak, amellyel hosszú távon nagyobb piaci részesedéshez jutnak.

Marketinges alaptétel,

hogy a hosszú távú siker kulcsa a hűséges vevő. Így a vevőhűség növelését a cégek elsődleges marketing-feladatnak tartják.

A marketing osztályok azon vannak, hogy vásárlóik minél nagyobb megelégedettséggel távozzanak tőlük annak reményében, hogy a következő vásárlás alkalmával ismét áruházukat választják.

A vevő megelégedettsége mérhető. Ennek egyik mutatója, hogy az utóbbi vásárláshoz képest a vásárlók hányad része tért vissza az áruházba, és hányad részük pártolt át a konkurens céghez.

A matematikai modell - feltevések

A végzett mérések adatait feldolgozva, a Markov-lánc modell alkalmazásával információt nyerhetünk az áruházak jövőbeni piaci részesedéséről.

Budaörs, Budakeszi, Törökbálint és dél-nyugat Budapest összes lakója kéthetente egyszer a két áruház valamelyikében vásárol.

A máshonnan érkező vevők száma az említett területekről érkezőkhöz képest elenyésző, így azokat vizsgálatunk során nem vesszük figyelembe.

Megállapíthatjuk,

hogy egy vevő áruházválasztása az időtől nem, csak attól függ, hogy az előző bevásárlását hol végezte.

Például, az egy adott alkalommal a Tesco-ban vásárlók 80%-a a legközelebbi vásárláskor is visszatér az áruházba, míg 20%-uk átpártol az Auchan-hoz.

Az Auchan vevőinek viszont 90%-a választja ismét az Auchan-t, a maradék, 10% a következő vásárlását a Tesco-ban intézi.

Másként fogalmazva: ha valaki egyszer a Tesco-ban vásárolt, akkor 0,8 valószínűséggel két hét múlva is odamegy; 0,2 valószínűséggel a konkurens áruház mellett dönt.

Az Auchan egy vásárlója pedig 0,9 valószínűséggel tér vissza; 0,1 valószínűséggel pedig a Tesco-ban végzi a következő vásárlást.

A rendszer rendelkezik

az úgynevezett **Markov tulajdonság**gal, miszerint a jövő a múlttól csak a jelenen keresztül függ.

Vagyis annak a valószínűsége, hogy a rendszer a (t+1)-edik időpontban *j* állapotba kerül, csak attól függ, milyen állapotban volt a t-edik időpillanatban.

Matematikai megfogalmazás

Az áruházakban egy adott pillanatban vásárlók arányát valószínűségi változóval írhatjuk le.

A mintatér az Auchan és a Tesco áruházak.

A kéthetente egymást követő vásárlások egy véletlen változók egymást követő sorozatát adják, ezzel egy sztochasztikus folyamatot definiálnak.

Egy sztochasztikus folyamat Markov tulajdonságú, ha a valószínűségi változó adott pillanatban felvett értéke csak az azt megelőző időpillanatban felvett értéktől függ.

Formálisan: $P(X_{t+1} = j \mid X_0 = k_0, X_1 = k_1, \ldots, X_{t-1} = k_{t-1}, X_t = i) =$
$P(X_{t+1} = j \mid X_t = i) = p(t)_{ij}$

A Markov tulajdonsággal

rendelkező sztochasztikus folyamatot Markov-láncnak nevezzük.

A $p(t)_{ij}$ értékeket egylépéses átmeneti valószínűségeknek mondjuk.

Az átmeneti valószínűségek általában függnek az időtől.

Példánkban feltettük, hogy az átmeneti valószínűségek az időtől függetlenek.

Az ilyen speciális Markov-láncokat **homogén Markov-lánc**oknak mondjuk.

Ekkor az egylépéses átmeneti valószínűségekre a p_{ij} jelölést használjuk.

Átmeneti valószínűségek, állapotdiagramm és átmeneti mátrix

Vizsgáljuk az Auchan és a Tesco áruházak vásárlóinak arányát a kéthetes időperiódusokban.

Felírjuk, hogy hogyan változik az arány periódusról periódusra:

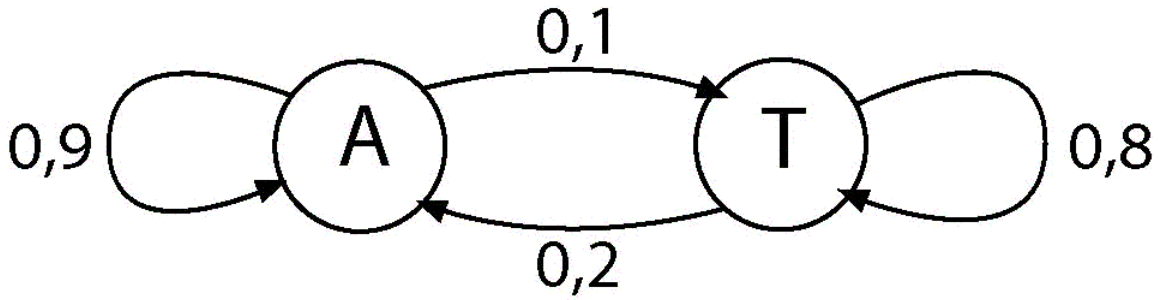

A körök a rendszer állapotait jelölik – most a két áruházat -, a nyilakon lévő számok pedig arra vonatkoznak, milyen valószínűséggel lép a rendszer az egyik állapotból a másikba (vagy saját magába), egyik időperiódusról a másikra.

Mátrixszal:

Az állapotváltások valószínűségét matematikai nyelven egylépéses **átmeneti valószínűségek**nek, a felírt mátrixot az egylépéses átmeneti valószínűségek mátrixának vagy röviden egylépéses **átmeneti mátrix**nak nevezzük.

Az egylépéses előtag arra vonatkozik, hogy az állapotváltás egy időintervallum alatt következik be.

A példánkban két hét számít egy időintervallumnak.

Ha arra lennénk kíváncsiak, hogy négy vagy hat hét múlva melyik áruházat választja egy adott vevő, akkor két-, illetve háromlépéses átmeneti valószínűségekről beszélnénk.

Egylépéses átmeneti mátrix a Tesco és az Auchan vásárlóinak áruház-választásához

	A	T
A	0,9	0,1
T	0,2	0,8

A mátrix soraiba és oszlopaiba elhelyezzük a rendszer összes lehetséges állapotát, jelen esetben a két áruházat.

A sorokban tűntetjük fel, hogy jelenleg milyen állapotban van a rendszer, az oszlopokban, hogy a következő időpillanatban melyikben lesz.

A mátrix elemei az átmeneti valószínűségek lesznek.

A mátrix általánosan

Itt például p_{11} azt a valószínűséget jelöli, hogy az 1-es állapotból az 1-es állapotba lép a rendszer.
Írhatnánk azt is, hogy p_{AA}, vagyis hogy Auchanból, Auchanba.
Szokás szerint azonban a rendszer állapotait megszámozzuk, és az egylépéses átmeneti valószínűségeket p_{ij}-vel jelöljük, ahol i és j a lehetséges állapotok sorszámát jelölik.

	A	T
A	p_{11}	p_{12}
T	p_{21}	p_{22}

Állapotvalószínűségek

Tegyük fel, hogy vizsgálódásunk kezdetekor, vagyis a kiindulási t_0 időpontban piackutatással felmértük, hogy a két áruház pillanatnyi piaci részesedése a következő: Auchan 40%,Tesco 60%.

Ezekből az adatokból és az egylépéses átmeneti valószínűségek ismeretében számításokat végezhetünk a piaci részesedések jövőbeni alakulására.

Számítsuk ki az Auchan részesedését 2 hét múlva, vagyis t_1 időpontban.

Az egylépéses átmeneti mátrixból tudjuk,

hogy a jelenlegi Auchan vásárlók 90%-a 2 hét múlva is visszatér.

Mivel jelenleg a vásárlók 40%-a jön az Auchan-ba, így két hét elteltével a 40% 90%-át mondhatja magának az áruház.

Ez 36%-ot jelent (0,4*0,9 = 0,36).

A Tesco-ba, a vásárlók 60%-a megy.

Ezeknek az embereknek a 20%-a két hét múlva az Auchan-t látogatja. A 60% 20%-a tehát az Auchan vevője lesz.

Ez 12%-ot ad (0,6*0,2 =0,12).

Az Auchan új részesedése a fentiek összegeként számítható, vagyis 36 + 12 = 48% lesz.

(A Tesco-é nyilván a fennmaradó 52%.)